

Hvordan udtrykker elever og lærere deres oplevelse af skandinaviske sprog i det vestnordiske klasseværelse?

1. Indledning

Formålet med denne artikel er at gøre rede for resultater af en undersøgelse af danskundervisningen i Vestnorden, nærmere bestemt Island, Grønland og Færøerne. Undersøgelsens fokus er på elever, lærere og det miljø undervisningen foregår i. Resultaterne belyser ikke kun forskellene mellem situationen i forhold til dansk og danskundervisning i disse tre sprogsamfund, men også hvad der er fælles mellem dem.

Da det ikke er muligt at komme ind på alle aspekter af undersøgelsen i en kort artikel som denne, er der planer om efterfølgning i form af flere og mere dybdegående artikler. Her bliver der fokuseret på hvad forskningsprojektet viser med hensyn til forskelle i danskundervisningens rammer, lærernes udfordringer, informanternes holdninger til danskfagets brugsværdi, hvorvidt de ser dansk som en fremtidig investering og hvordan de vurderer deres sprogkundskaber (se også Brynhildur Anna Ragnarsdóttir og Þórhildur Oddsdóttir 2016).

Indledningsvis vil vi gøre rede for baggrunden for undersøgelsen, deltagere og fremgangsmåde. Derefter følger de teorier undersøgelsen og analysen af data bygger på bliver gennemgået. Resultaterne bliver præsenteret i 5. kapitel, hvorefter de afslutningsvis bliver diskuteret.

2. Baggrunden for undersøgelsen

Dansk er obligatorisk skolefag på Færøerne, Grønland og Island, de eneste lande og selvstyrende områder uden for Danmark, der har dansk som et selvstændigt skolefag på skoleskemaet. Dansk som skolefag i Vestnorden er kun i begrænset omfang blevet undersøgt. På Færøerne har børn dansk fra 9 års alderen (3. klasse) (*Námsættlan fyri danskt 3–10* 2017) og de bruger materiale, der oprindeligt er beregnet til modersmålsundervisning i Danmark. I Island har man i de fleste skoler dansk fra de er 12 år (7. klasse) og der er udviklet islandske lærebogsmaterialer i dansk som fremmedsprog. I Grønland har børnene dansk fra 1. klasse, dvs. 7 år (*Inatsisartutlov* 2012) – til dels tosproget materiale, med parallelle tekster både på dansk og grønlandsk, men det gælder ikke hele forløbet.

En gruppe forskere tilhørende forskellige institutioner i de tre ovennævnte lande, med Danmark som det fjerde, blev oprettet med det formål at sætte finger på elevernes motivation og holdninger til dansk sprog, sprogindlæring/-undervisning og dens nytteværdi i og uden for skolen, samt sprogets rolle set i elevernes fremtidsperspektiv. Lærerne og nærmiljøet er ligeledes vigtige variabler i denne kortlægning.

I forårssemestret 2016 svarede ca. 10% af elever i grundskolens afgangsklasse på et online spørgeskema der blev forelagt på henholdsvis færøsk (n=69), grønlandsk (n=52) og islandsk (n=435). Adgang til undersøgelsen blev sendt til dansklærere i grundskolens afgangsklasse både i Island og på Færøerne. Lærerne blev bedt om at opfordre deres elever til at besvare spørgeskemaet, dvs. frivillig deltagelse. I Grønland blev to lærere i Nuuk bedt om at kontakte så mange skoler som de kunne. I Island og på Færøerne blev alle dansklærere i afgangsklasserne

kontakten og bedt om at opfordre deres elever til at svare på spørgeskemaet og vi ved derfor ikke hvilke skoler deltog. De grønlandske deltagere var udelukkende fra større byer på Grønlands vestkyst, til dels grundet manglende adgang til internettet i de små og mere afsidesliggende bygder.

Ikke alle elever svarer på alle spørgsmål, men det aktuelle antal svar bliver gengivet i artiklens søjlediagrammer. Samtidig blev der et online spørgeskema også forelagt dansklærere i grundskolens afgangsklasse for at kortlægge lærernes uddannelsesmæssige baggrund, erfaring og prioriteringer i undervisningen, samt deres vurdering af elevernes holdninger til og motivation for dansk som skolefag. Forholdsvis få lærere, i alle tre lande, svarede på spørgeskemaet (n=34). Vi ved ikke hvad der kan være årsagerne til det.

Endelig blev elever i Island der har forankring i de to andre skandinaviske sprog, henholdsvis norsk og svensk, forelagt spørgeskemaet (n=65). Disse elever har ikke dansk på skoleskemaet, men lærer i stedet norsk eller svensk via fjernundervisning. Ifølge læseplanen stilles der til disse elever krav om forkundskaber i målsproget (no/sv) for at kunne få adgang til denne specielle undervisning (*Aðalnámskrá grunnskóla* 2013). Grunden til at disse elever også blev bedt om at deltage er, at deres svar måske kan kaste lys over, hvor meget deres førstehånds tilgang til målsproget betyder i forhold til de andre elever.

Undersøgelsens teoretiske grundlag baseres bl.a. på teorier om beslægtethed mellem kultur og sprog (nabosprog), sproglig bevidsthed, sprog og identitet, og ikke mindst motivation, samt elevernes erfaringer i forbindelse med interaktion mellem målsprog (her: dansk) og samfund, dvs. i undervisningen, og sprogbrug i fremtiden. Generationer er vokset op med at bred kompetence i sprog er en kulturel kapital, ikke mindst for små nationer. I løbet af de sidste år er interessen for at lære andre fremmedsprog end engelsk blevet mindre, idet engelsk har fået en dominerende status som lingua franca. Disse holdninger smitter af på de unge, der tror at de kan rejse verden rundt uden at have andre sprog i bagagen. I 1999 blev engelsk første fremmedsprog i Island i stedet for dansk og i Grønland overvejer man alvorligt at indføre engelsk som første fremmedsprog, som bl.a. fremkommer i *Politiken* 5. maj 2018.

3. Teoretisk baggrund

3.1 Nabosprog og sprogenes beslægtethed i det sekundære sprogfællesskab

Dansk, norsk og svensk er nært beslægtede sprog med en del fælles ordforråd. Begrebet *nabosprogsforståelse* anvendes om den indbyrdes forståelse af svensk, dansk og norsk og bruges i Delsing og Åkesson rapport fra 2005. Begrebet dækker ligeledes over både den receptive og den produktive kompetence.

Endvidere dækker begrebet *nabosprogs kommunikation* over den kommunikation, der finder sted mellem nordboere ved hjælp af de skandinaviske sprog svensk, dansk og norsk, og *nabosprogs kompetencer* omfatter de evner, den enkelte sprogbruger har til både at forstå og gøre sig forstået blandt andre nordboere (Brink 2016:21).

Skandinaver der er vant til at arbejde sammen på tværs af sprogrænserne har ikke problemer med at forstå hinanden. Færøsk og islandsk er ikke så nemme at komme til for skandinaver med mindre man bevidst vil lære sprogene. Har en færing eller islænding derimod et godt ståsted i et af de skandinaviske sprog koster det ikke de store anstrengelser at kunne forstå de to andre. Grønlandsk er af en helt anden sprogæt og har ikke den samme tilgang til de skandinaviske sprog som de andre sprogområder. I Delsing og Åkessons undersøgelse, *Håller språket ihop Norden*, hvor informanter var gymnasieelever på andet år i Sverige, Danmark, Norge, Finland samt i Island, Færøerne og Grønland (Delsing og Åkesson

2005:21), finder de ud af at færinger er de der bedst forstår de skandinaviske sprog af alle i Norden (2005:58).

I en interviewundersøgelse fra 2016 kortlægger Eva Theilgaard Brink nabosprogsforståelse i praksis blandt unge i Norden. I den sammenhæng opererer hun med begreberne det primære og sekundære sprogfællesskab, hvor danskere, nordmænd og svenskere indgår i det *primære*, da hvert af de tre sprog (dansk, norsk og svensk) er nabosprog til de to andre. Det sekundære sprogfællesskab består af de nordboere, der ikke har et af disse tre som modersmål, men har modtaget undervisning i et af dem som fremmedsprog. Det gælder svensk for finsktalende finner, og dansk for islændinge, grønlandere og færinger (Brink 2016:23). I og med at der undervises i dansk på Island og Færøerne, og i og med at islandsk og færøsk er beslægtede med de skandinaviske sprog, har islændinge og færinger forholdsvis nemt ved at forstå de skandinaviske sprog, især i skrift som tit er ret gennemsigtigt når man har fået øjnene op for de vigtigste forskelle.

Det er klart, at der er tale om en ganske anden situation for det sekundære sprogfællesskab, eftersom de skal nabosprogskommunikere via et tilegnet skandinavisk fremmedsprog. Man kan først og fremmest se en forskel mellem færinger og grønlandere der bruger deres tillærte dansk aktivt, når de skal nabosprogskommunikere. Finner og islændinge bruger henholdsvis, dansk og svensk passivt i den forstand, at de bruger det til at forstå nabosproget, men at de ikke bruger det selv som kommunikationsstrategi (Brink 2016:67).

I modsætning til elever på Færøerne og Grønland, hvor dansk er et sprog eleverne møder parallelt med hhv. færøsk og grønlandsk, har man i Island ingen forventninger til børnenes kundskaber i dansk ved den formelle danskundervisnings ophav. Generelt regner man hverken med at de kan benytte sig af sprogenes beslægtethed, når de læser dansk – og da slet ikke at de kan forstå talt dansk, eftersom man mener at sprogenes udtale ligger fjernt fra hinanden. En undersøgelse foretaget af Brynhildur Anna Ragnarsdóttir og Hafdís Ingvarsdóttir viser dog (2007), at islandske børn forstår en del dansk inden de formelt begynder med engelsk i skolen.

3.2 Transfer

Nabosprogsforståelse drejer sig om evnen til at overføre kompetence i et sprog til et andet, både ordforråd, sprogvaner, udtale og intonation. Det er ikke en selvfølge at kompetence i ét sprog overføres til et andet, uden indre eller ydre motivation. Tuomi-Grön og Engeström (2003:26) mener at overførsel kan defineres ud fra om og i hvilken målestok en opførsel bliver gentaget i en ny situation. De luftes også den ide, at spørgsmålet om transfer drejer sig om at forstå, hvordan læring, der sker i en situation, kan påvirke (positivt eller negativt) den enkeltes kapacitet til at deltage i en anden aktivitet under andre omstændigheder.

Transfer, som man umiddelbart ville tro at foregik automatisk, kan volde eleverne problemer. En gymnasielærer, der sammen med sine kollegaer har anvendt computerstøttet sprogundervisning, har tit lagt mærke til hvor svært elever har ved at overføre deres it-kompetencer til sprogundervisningens kontekst. Det var læreren som måtte åbne mellem de adskilte bokse, hvor eleverne havde gemt deres inddelte viden og erfaring.¹

Opgaver og aktiviteter der bliver forelagt i klassen styrer for det meste elevernes læringsstrategier og tankegang. Der kan ikke kræves mere tænkning og dybere forståelse end de opgaver eleverne skal arbejde med, byder på. Den

¹ Gymnasielærer Þórdís Magnúsdóttir i e-post 2002.

erfaring, eleverne har opnået gennem at arbejde med sproget i klassen, bliver dét, eleverne holder sig til når de kommer i nye læringssituationer og læringsmiljøer. Hvis de har fået øjnene op for slægtskab mellem de nordiske sprog, falder det dem lettere at tilpasse sig et andet sprog.

3.3 Sproglig bevidsthed – om nytteværdi eller investeringsværdi

Et sprogs nytteværdi hænger sammen med, i hvilken grad eleverne er i kontekst med deres målsprog, indlæringssituation og -formål. Har man et forbillede fra familien om et liv i Skandinavien, tilknyttet enten studietid eller arbejde, er det indlysende at de unge oplever at sproget har høj nytteværdi som er værd at investere i (Norton 2000:4). Er man derimod i den situation at sproget kun bliver præsenteret gennem en bog, et nyhedsindslag eller internetbaseret audio-/videoklip i undervisningstimer på skolen, er det klart, at der gives ikke mange muligheder for at lære at fordybe sig i sprog og kultur. Målsproget bliver ved med at ligge fjernt fra elevens daglige liv.

3.4 Motivation

Informanternes holdning til dansk i undersøgelsen genspejler den motivation de har for at lære sproget, og om den kan kategoriseres som indre eller ydre motivation. Flertallet af informanterne lærer dansk på grund af offentlige formålsbeskrivelser, og møder fremmedsproget udelukkende gennem lærerens undervisning, undervisningsmaterialer og tasks. Her er der tale om en ydre motivation. Den indre motivation hænger sammen med ideen om at tilhøre en bestemt sproglig kontekst, mens den ydre motivation drives af andres håb og forventninger til eleven, der bliver belønnet med gode karakterer, ros, osv. (Brynhildur Anna Ragnarsdóttir 2002; Deci og Ryan 1985). Den optimale motivation (indre motivation) kommer indefra og viser elevens psykologiske og følelsesmæssige identifikation med sprogsamfundet (Guilloteaux og Dörnyei 2008:56). Den viser sig i at eleverne vil mestre sproget fordi de har stærk tilknytning til sprogområdet, har familie der, selv har boet der, eller har interesser der kræver, at man kan kommunikere på sproget og deltaget i socialt samvær med andre som taler målsproget.

I ovennævnte tilfælde er motivationen forskellig: på den ene side er der indre motivation der har følelses- og erfaringsmæssigt fundament og på den anden, motivation tilknyttet transit-sproget som en nøgle til Skandinavien.

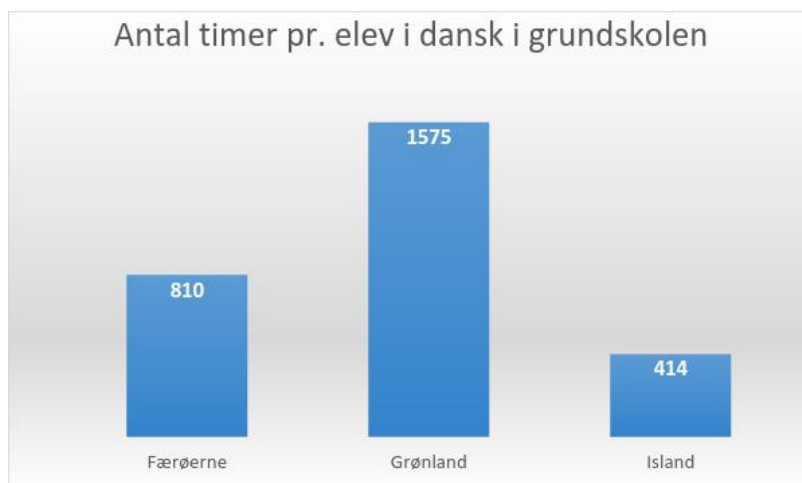
4. Analyse af undersøgelsens data

4.1 Præsentation

I denne del af artiklen vil vi begynde med at fremhæve det, der er forskelligt i de tre lande omkring dansk og danskundervisning. Derefter gør vi rede for de resultater, der angår lærerne, deres baggrund og erfaring, og hvad de ser som den største udfordring i undervisningen.

Figur 1 viser hvor mange timer informanterne får i løbet af den tid de går i grundskolen. Som den viser er der stor forskel på det antal timer elever får tildelt i dansk i løbet af den tid de går på grundskolen. Ifølge vores kilder er der fastsat et antal hele timer (klokketimer) til danskundervisningen både på Færøerne og Grønland. I Island er der fastsat en pulje til begge fremmedsprog, engelsk og dansk. På *figur 1* vises det antal timer der passer til halvdelen af puljen, men som regel får engelsk tildelt over halvdelen af puljen.

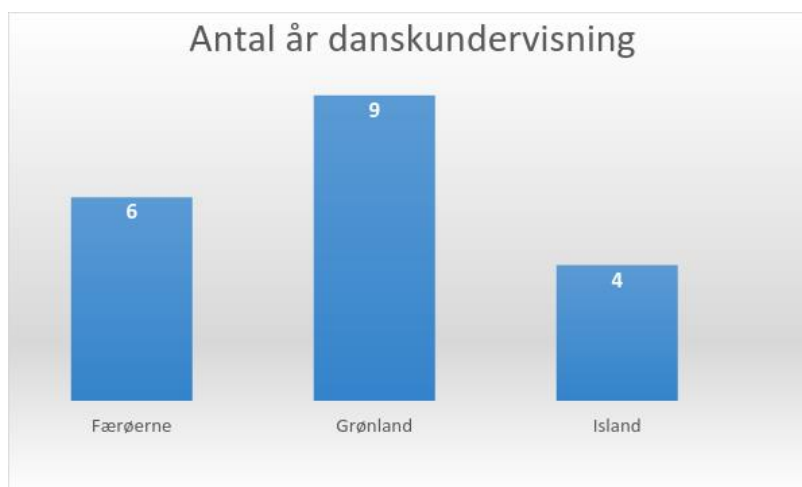
HVORDAN UDTRYKKER ELEVER OG LÆRERE ...

Figur 1: Antal timer i dansk i grundskolen på Færøerne, i Grønland og Island.

I Island er dansk andet fremmedsprog efter engelsk, mens dansk stadigvæk er første fremmedsprog på Færøerne og i Grønland. Færøerne og Grønland udgør sammen med Danmark et rigsfællesskab, hvor begge områder har selvstyre. De to selvstyrende områder deltager i det nordiske samarbejde i Nordisk Råd og Nordisk Ministerråd. Desuden er de omfattet af Danmarks medlemskab af adskillige internationale organisationer. Endvidere kan det understreges, at en række uddannelser kun tilbydes i Danmark.

Når disse tilstande er taget i betragtning kan det ses som meget naturligt, at dansk er et levende sprog i det færøske og grønlandske samfund. Det er knap 75 år siden Island og Danmark politisk blev skilt fra hinanden og i dag er dansk ikke et nærværende sprog i det islandske samfund. Dog er der stadigvæk en stor del unge der søger uddannelse og arbejde i Danmark og faktisk også i de øvrige nordiske lande. Engelsk har dog fået en høj status som det fremmedsprog alle skal kunne, og mange anser engelsk for at være det eneste fremmedsprog, man som islænding har brug for i det hele taget. Der tales nogle gange om en vis modstand mod danskundervisningen, at den er kedelig og meningsløs. Hvorvidt det er en myte eller om det afspejler de unges holdninger er aldrig blevet ordentligt undersøgt, men eventuelt er det en myte som ikke holder (Guðrún Tinna Ólafsdóttir 2010). Figur 2 viser forskel på antal undervisningsår i de tre lande.

Figur 2: Antal år danskundervisning på Færøerne, i Grønland og Island.

Figurer 1 og 2 viser hvor stor forskel der er på antal undervisningsår og -timer i de tre lande. Tid beregnet til nordiske sprog er påfaldende mindst i det islandske skolesystem. Mest tid får de grønlandske informanter, da de har dansk fra første klasse. Desuden foregår undervisning i forskellige andre fag på dansk, tit undervist af dansksprogede lærere. På Færøerne begynder man at undervise i dansk i tredje klasse og hver elev får tildelt et bestemt antal timer i dansk fordelt på 3.–10. klasse.

Som det sig hør og bør findes der offentlige målsætninger i form af læseplan samt tilhørende forventninger fra skolemyndigheder i hvert land. Alle dansklærere, hvor end de er, skal leve op til disse målsætninger uanset deres uddannelse; erfaring; tilbud om kompetenceudvikling der giver mulighed for opdatering af faglige og pædagogiske kundskaber; opbygning af selvtillid og sprogfærdigheder som giver redskaber til formidling af målsproget.

I læseplanerne for grundskolen/folkeskolen stilles der store forventninger til lærerne at de underviser på målsproget, hvilket er uoverkommeligt at realisere når læreren ikke har specialiseret sig som dansklærer og derfor ikke har sproget i sin magt.

- Dansklærere i Vestnorden har forskellig baggrund. Som eksempel er mange dansklærer på Færøerne uddannet sproglærere, men der er stadigvæk mange som ikke har haft dansk som linjefag i deres uddannelse (Debess 2014).
- Danske lærere i Grønland oplyste i en samtale, at de som lærere i dansk ikke har speciel viden om fremmedsprogsundervisning da de kun har uddannelse og træning i at undervise i dansk som modersmål.
- Islandske lærere, som underviser i dansk, kan have meget forskellige forudsætninger: klasselærer uden dansk (dvs. har kun sit skoledansk); klasselærer, der har boet i Danmark eller som har andre forbindelser til Danmark; klasselærer, som har 40 ECTS i dansk som linjefag; faglærer i dansk med BA i dansk som hovedfag (120) eller eneste fag (180), M-pæd./MA

I læreruddannelsen i Island har de senere tids reformer medført større vægt på almen pædagogik på bekostning af fagspecifikt indhold, bl.a. fremmedsprog og fremmedsprogsdidaktik. Det har medført et radikalt fald i fagligt uddannede dansklærere. Denne udvikling gør det besværligt for sproglærere at opnå den faglige kapacitet der er nøglen til succesfuld sprogindlæring blandt deres elever.

4.2 Lærernes udfordringer

I undersøgelsen blev lærerne bedt om at angive hvad de anså som den største forhindring i deres praksis. Besvarelsenerne viser at de oplever en mangel på interesse for faget dansk blandt skoleadministrationen og manglende ambitioner, for at ansætte faglærere til at undervise i dansk og at blandt mange skolefolk, især i Island, er myten om at dansk er kedeligt og unyttigt stadigvæk i live (Guðrún Tinna Ólafsdóttir 2010).

Lærerne udtrykker at adgang til udvalg af relevante og sprogpædagogiske læremidler er begrænset. De opfatter tilgængelige læremidler som ensartede og ensformige, og kun egner sig til en mindre del af informanterne.

På Færøerne synes lærere yderligere, at man muligvis stiller for store krav til færøske elever. Lærere i Grønland og Island har ikke formuleret deres problemer i undervisningen ud fra denne vinkel. Ifølge Olly Óladóttir Poulsen² viser det sig at være en vis tendens blandt lærere i udskolingen på Færøerne, at de mener, at man muligvis kræver for meget, hvad medfører at undervisningen er for „boglig“ i

² I et foredrag i Reykjavík den 7. august 2016.

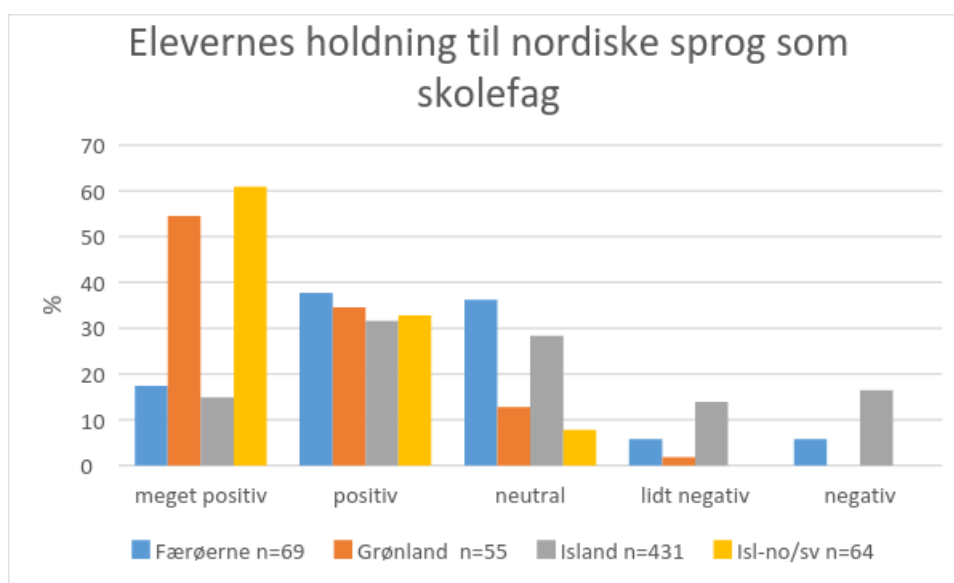
stedet for at lægge større vægt på mere autentisk læring for at få motiveret informanterne så de får et andet forhold til dansk. Det er trods alt motivationen der driver værket.

Af lærernes svar at dømme kalder de efter andre tilgange i sprogundervisningen og varierende tilbud om undervisningsmaterialer. Det indebærer at gå fra den passive boglige undervisning til mere autentisk læring hvor eleverne anvender sproget aktivt i kommunikation for dem i relevant meningsfyldt kontekst.

4.3 Informanternes holdninger til faget

Det er meget forskelligt hvor motiverede informanterne i Vestnorden er for skolefaget dansk. Der er en forskel mellem informanter på Færøerne og Grønland på den ene side og elever i Island på den anden. Dansk på Færøerne og i Grønland anvendes som et parallelt sprog, som eleverne på Færøerne og i Grønland har tilgang til når situationen kræver. Dansk er et levende sprog uden for klasseværelset i begge samfund, og desuden får elever på Færøerne og i Grønland flere undervisningstimer i dansk end de islandske, jf. *figurer 1 og 2*.

Dansk i det islandske samfund er hovedsagelig bundet til klasseværelset. Musik, film og tv-serier er de eneste situationer hvor eleverne har mulighed for at opleve sproget i kontekst. Læreren i dansk spiller derfor en afgørende rolle i informanternes holdningsdannelse til Danmark og dansk og i et videre perspektiv til Norden og de nordiske sprog. Dvs. hvis man ser bort fra den forholdsvis lille gruppe af informanter der selv har forbindelser til Norden, eller som selv har boet i et af de skandinaviske lande i en periode. *Figur 3* viser at elever i udskolingen i vestnordiske grundskoler er relativt positive overfor det danske sprog som skolefag.

Figur 3: Vestnordiske elevers holdning til dansk som skolefag – i Island delvis også til norsk og svensk.

Som det fremgår af *figur 3* viser undersøgelsens resultater at elever i udskolingen i vestnordiske grundskoler er relativt positive overfor det danske sprog som skolefag. *Meget positive* er grønlandske informanter, der måles over 50%, hvorimod færøske og islandske informanter måles under 20%. *Positive* informanter er forholdsvis lige mange fra alle tre grupper. *Neutrale* er forholdsvis fleste fra Færøerne og derefter Island. *Lidt negative* og *negative* er for det meste islandske informanter i dansk og så en lille gruppe færøske informanter.

De informanter, der lærer norsk eller svensk i Island, er i det hele taget de *mest positivt* indstillede i deres fremtidsperspektiver angående Norden – måske fordi de er den gruppe der har størst personlig kontakt med deres målsprog. De grønlandske følger tæt på, mens de islandske og færøske ligger side om side med de laveste søjler inden for *meget positiv* holdning.

De islandske informanter har trods alt slet ikke så negativ holdning til danskfaget som man kunne forestille sig i forhold til hvad man hører rundt omkring – over 70% er *neutrale, positive* og *meget positive*. Dette resultat er i grunden bedre end forventet, især når man ser hvor tæt de islandske informanter er på de færøske. Desuden er elevernes miljø, ifølge de islandske lærere, forholdsvis positivt indstillet over for dansk og det nordiske.

Poulsen har i sit speciale undersøgt danskundervisningen på Færøerne. Hun konstaterer, at til trods for hvor synligt det danske sprog er i de færøske elevers nærområde, spiller skolen en vigtig rolle i elevernes motivation for at lære dansk. Endvidere konkluderer hun, at et stort flertal af de færøske elever har en negativ holdning til faget dansk, idet kun 10% af de 153 deltagere viste sig at kunne lide at have dansk og kun 6% mente, at dansktimerne var spændende og lærerige. Årsagerne til de færøske elevers negative holdning til danskfaget mener hun at kan være mange, jf. at undersøgelsen viste, at en af årsagerne er, at eleverne ikke er medbestemmende i forhold til undervisningens indhold og form. Eleverne foretrækker en mere handlingsorienteret undervisningsform frem for den, der ifølge eleverne bliver prioriteret af dansklærerne (2015:3–4).

Alle de deltagende lærere blev spurgt hvad de anså som den største udfordring i deres virke. Hvis man ser på dem som en samlet gruppe, er den største udfordring, hvor svært det er at få eleverne til at tale dansk (35%) og derefter kommer manglende støtte hjemmefra (17%). Hvad angår de islandske lærere, mener de at den største udfordring er, at danskfaget er tildelt for få undervisningstimer, samt manglende støtte og ambitioner fra skolernes side.

4.4 Investeringsværdi: Fremtidsperspektiver angående dansk/nordiske sprog

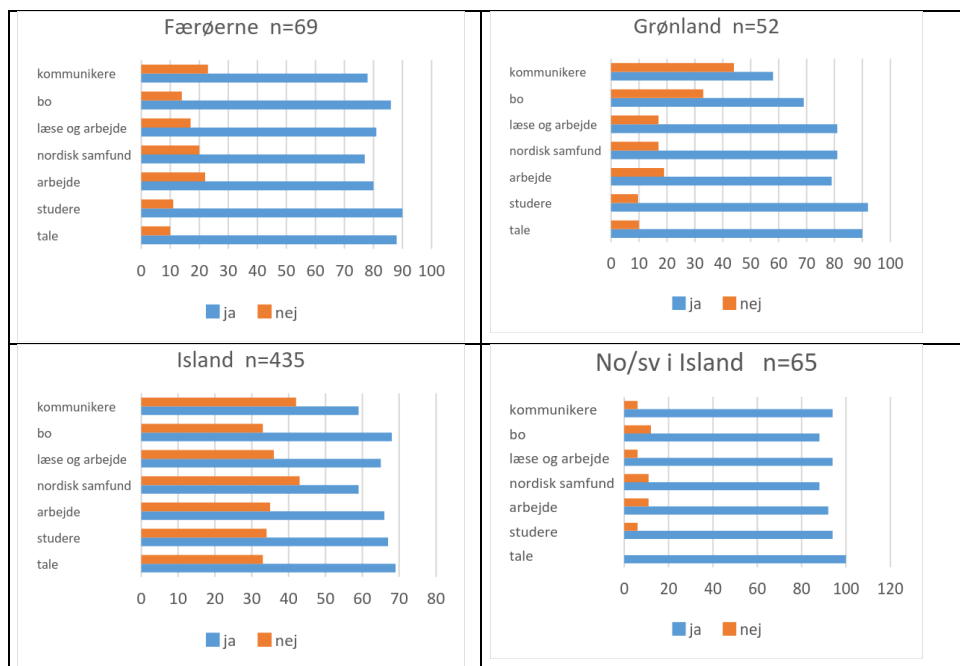
Informanterne blev spurgt hvorvidt de mente at de havde brug for deres kundskaber i dansk (eller andre nordiske sprog) i fremtiden:

- kommunikere
- bo
- læse og arbejde
- tilhøre det nordiske samfund
- arbejde
- studere
- tale dansk (eller andre nordiske sprog)

Resultater fra alle tre lande slår fast at de unge ser Norden som en optimal mulighed hvad angår uddannelse og arbejdsmuligheder i fremtiden. *Figur 4* viser at overvejende flertal kan se det positive i at anvende målsproget som adgangsbillet til det øvrige Norden. Som det fremgår af *figur 4* kan et overvejende flertal af alle se det positive i at bruge målsproget som billet til de nordiske lande, hvad enten det drejer sig om at studere, bo, arbejde osv. Kun få af de informanter som lærer norsk og svensk mener, at de ikke vil bruge målsproget. De har jo allerede en tilknytning til det norske eller svenske samfund.

De færøske informanter er de som ser størst nytteværdi i at kunne dansk. Det interessante er at de er positive over for sproget dansk og dets nytteværdi, mens de ikke er lige så positive til danskundervisningen. Det er derfor grund til at antage at Poulsen har fat i noget når hun mener at det er undervisningen der gør at eleverne er så negative over for faget (2015:3–4).

HVORDAN UDTRYKKER ELEVER OG LÆRERE ...

Figur 4: Elevernes fremtidsperspektiver angående dansk/nordiske sprog.

De grønlandske informanter forestiller sig ikke i så høj grad at de kan bruge dansk til at kommunikere med andre nordboere og til at bo i et nordisk land, mens de godt kan se et studie- eller arbejdsophold i Skandinavien som noget de kan eller vil i fremtiden. Det står klart for dem at de ikke kan videreuddanne sig hvis ikke de mestrer dansk eller et andet nordisk sprog godt.

De islandske informanter er positive i ca. 60–70% tilfælde i alle kategorier, hvilket er påfaldende mindre end hos de andre grupper, det betyder, at over 30% svarer „nej“ til de opstillede svarkategorier. Deres besvarelser tyder på at de føler mindst lyst til at kommunikere og at opleve sig som en del af det nordiske samfund.

Nogle informanter har valgt at uddybe deres svar på hvordan de ser deres fremtidsbehov for dansk (jf. figur 4). Først to kommentarer fra de færøske informanter:

Da tager jeg til DK, og eller også til Norge eller Sverige, så i stedet for at lære de sprog, så kan jeg bruge dansk for at forstå det meste.

Vi færinger har gode muligheder for at tage til Danmark for at læse. På Færøerne er det almindeligt at man læser videre og derfor er det godt at vi kan tage til Danmark for at læse. De fleste uddannelser kræver at man kan dansk.

To eksempler på kommentarer fra grønlandske informanter:

Jeg synes at det er vigtigt for mig at lære dansk fordi, jeg vil på videreuddannelse i Danmark.

Det kan være til stor gavn at man modtager undervisning i dansk, fordi de fleste videregående uddannelser og jobs kræver danskundskaber.

Tre eksempler på kommentarer fra islandske informanter:

Jeg ønsker at man respekterer og gør noget ved denne undersøgelse – ikke kun kigger igennem den og glemmer den – og da taler jeg om undersøgelsen i sin helhed – ikke bare mine svar – for jeg vil absolut at danskundervisningen bliver forbedret.

Jeg kunne tage og studere ved et dansk universitet. Jeg kunne endda bo der en overgang for at læse eller arbejde. Det er også meget godt at kunne dansk hvis jeg nu fik danske venner på et tidspunkt, over internettet eller på en anden måde.

Jeg er meget imod at lære dansk for jeg kan umuligt se mig selv tale dansk med nogen eller tage til Danmark for at studere.

Disse eksempler viser at Skandinavien stadigvæk er et generelt attraktivt mål for Vestnordens unge og at de oplever at dansk hjælper dem til at realisere deres fremtidsplaner i et større perspektiv.

4.5 Selvevaluering

Hvordan vurderer informanterne i Vestnordens grundskoler deres sproglige kompetencer? De blev bedt om at fortælle hvor gode de mente de var til målsproget og engelsk.

Tabel 1 viser det procenttal informanterne i de fire forskellige grupper vurderede deres kompetencer i de fire forskellige færdigheder i henholdsvis dansk og norsk/svensk. De islandske elever i dansk viser overvejende dårligst tiltro til deres kundskaber i alle færdigheder, hvorimod islandske elever i norsk/svensk topper alle tal i kategorien ”god”. Især scorer de højest når de vurderer kundskaber i ”forstå” og ”lytte”, hvilket er meget naturligt da de har forkundskaber fx fra skolegang i Norge/Sverige

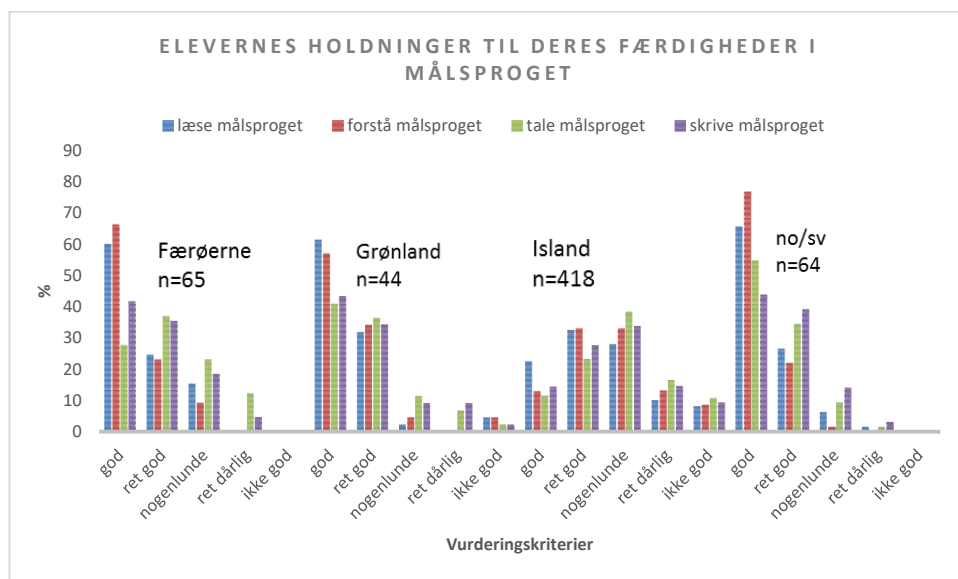
	god	ret god	nogen lunde	ret dårlig	ikke god	god	ret god	nogen lunde	ret dårlig	ikke god	god	ret god	nogen lunde	ret dårlig	ikke god	god	ret god	nogen lunde	ret dårlig	ikke god
læse	60	25	15	0	0	61	32	2	0	5	22	33	28	10	8	66	27	6	2	0
forstå	66	23	9	0	0	57	34	5	0	5	13	33	33	13	9	77	22	2	0	0
tale	28	37	23	12	0	41	36	11	7	2	11	23	38	17	11	55	34	9	2	0
skrive	42	35	18	5	0	43	34	9	9	2	14	28	34	15	9	44	39	14	3	0
	Færøerne N=65					Grønland N=44					Island - dansk N=418					Islandsk -no/sv N=64				

Tabel 1: Informanternes selvevaluering angående deres sproglige kundskaber.

Figur 5 indeholder de samme oplysninger som Tabel 1, men her er tallene sat op i søjlediagram. Forskellene mellem de fire grupper informanter viser klare forskelle i deres selvtillid når det gælder de forskellige færdigheder. De færøske informanter har mest selvtillid når det gælder læse- og lytteforståelse. Blandt de grønlandske informanter er mange der vurderer deres fire sprogfærdigheder som gode og en del der beskriver dem som ret gode og der er forholdsvis få der fylder de tre sidste kategorier. De grønlandske informanter stiller sig for det meste i grupperne god og ret god. De vurderer læseforståelse som den komponent de har størst færdighed i. Islandske informanter som lærer dansk har mindst tiltro til deres færdigheder i dansk; den største gruppe placerer sig som nogenlunde, den næststørste gruppe vurderer sig som ret gode. Ligesom grønlænderne anser de

HVORDAN UDTRYKKER ELEVER OG LÆRERE ...

læseforståelse som den færdighed de bedst behersker. Informanter der lærer norsk eller svensk viser forholdsvis størst selvsikkerhed angående deres færdigheder i målsproget. Langt de fleste vurderer deres færdigheder som *gode*, en mindre del som *ret gode* og meget få der falder uden for disse to grupper.

Figur 5: Elevernes holdninger til deres færdigheder i dansk, i Island delvis også i norsk og svensk.

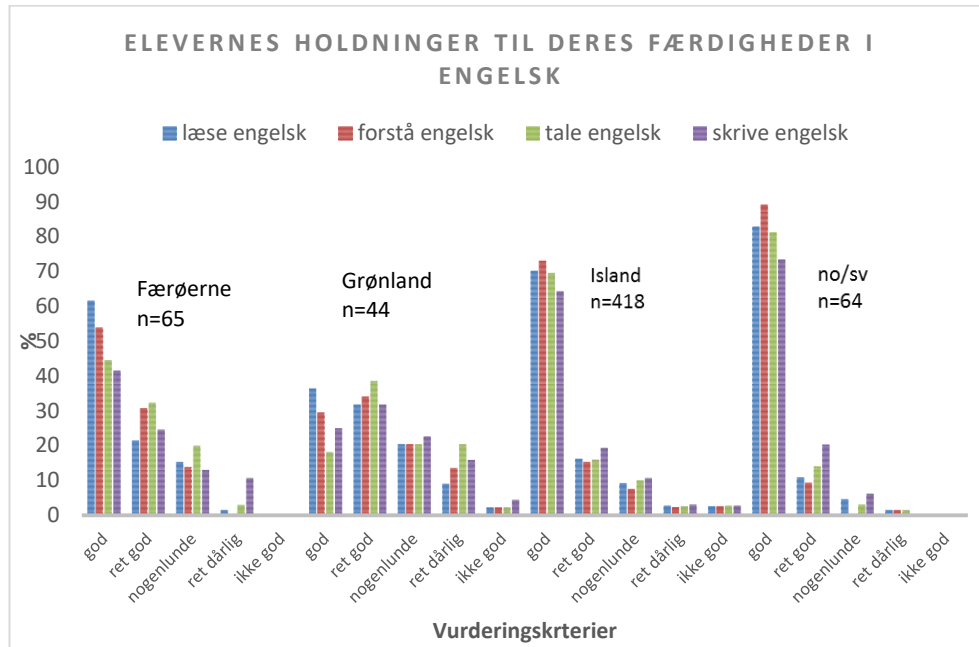
Tabel 2 viser noget helt andet billede når informanterne skal vurdere deres kundskaber i engelsk. Færøske og grønlandske informanter har ikke så stor tiltro til deres kundskaber – der er dog en betydelig forskel på de to gruppers opfattelse. De to islandske grupper har meget større selvtillid til deres kundskaber i engelsk. Aller størst selvtillid har den islandske gruppe der lærer norsk/svensk.

	god	ret god	nogen lunde	ret dårlig	ikke god	god	ret god	nogen lunde	ret dårlig	ikke god	god	ret god	nogen lunde	ret dårlig	ikke god	god	ret god	nogen lunde	ret dårlig	ikke god
læse	62	22	15	2	0	36	32	20	9	2	70	16	9	3	3	83	11	5	2	0
forstå	54	31	14	0	0	30	34	20	14	2	73	15	8	2	3	89	9	0	2	0
tale	45	32	20	3	0	18	39	20	20	2	70	16	10	3	3	81	14	3	2	0
skrive	42	25	13	11	0	25	32	23	16	5	64	19	11	3	3	73	20	6	0	0
	Færøerne N=65					Grønland N=44					Islandsk - dansk N=418					Islandsk-no/sv N=64				

Tabel 2: Elevernes holdninger til deres færdigheder i engelsk.

Figur 6 viser ligesom tabel 2 informanternes holdninger til deres færdigheder i engelsk. Dette er det eneste spørgsmål der angår deres kompetencer i det sprog, der spiller så markant en rolle i de unges hverdag. Det er derfor interessant at sammenligne deres selvevaluering angående engelsk versus dansk/skandinaviske sprog. Figur 6 viser at de færøske elever har stor selvsikkerhed når det kommer til engelsk hvor flertallet mener de er *gode* til alle fire færdigheder. Derimod er de grønlandske elever den gruppe der har mindst tiltro til deres kundskaber i engelsk, der er flest som mener de er *ret gode*, men ellers er der ikke den store forskel på de

fire andre kategorier de har valgt. Når det kommer til engelsk er de islandske elever der læser dansk meget selvsikre. Et flertal vurderer deres færdigheder i alle komponenter som *gode*. De vurderer deres evne i lytteforståelse højest, læse- og talefærdigheder nogenlunde lige og det skriftlige lidt lavere.

Figur 6: Elevernes holdninger til deres færdigheder i engelsk.

Af alle grupper viser elever i norsk og svensk størst tiltro til deres kompetencer i engelsk, som det fremgår af figur 6. De vurderer et stort flertal alle komponenter som *gode*, men ellers danner de det samme mønster som den islandske elevgruppe som har dansk. Det er dog ret markant hvor meget bedre eleverne i norsk og svensk mener at de er til engelsk end deres skandinaviske sprog. De svar giver et indblik i unges sproglige miljø og kultur, som er mildt sagt angliciseret. Det ville være interessant at undersøge nærmere deres valg af sprogligt input, både i og uden for skolen, og ikke mindst deres aktive sprogbrug i forskellige kontekster.

5. Afrunding

Målet med artiklen er at gøre rede for en del af et forskningsprojekt angående danskundervisning i Vestnorden. Der lægges størst vægt på elever i udskolingen, deres dansklærere og det sprogmiljø de er i berøring med. Her kommer det klart frem at der er stor forskel mellem de tre samfund hvad angår hvor mange dansktimer eleverne hvert år har og ligeledes i hvor mange år de har danskundervisning (jf. *figurer 1 og 2*).

Eleverne i Grønland er langt mere positive over for danskfaget end de færøske og islandske elever, faktisk er der ikke så stor forskel mellem de sidste to gruppers holdninger (jf. *figur 3*).

I det færøske og grønlandske samfund er dansk i mange sammenhænge et levende sprog. Undersøgelsens informanter i Grønland kommer fra de største byer, hvor dansk er synligt i dagligdagen. Da ingen deltager kommer fra de små byer langs kysten foreligger der ingen data om hvorvidt dansk anvendes i daglig kommunikation i samfundet. Dansk er nærmest kun et skolefag i Island. Det er derfor kun naturligt at de færøske og grønlandske informanter er mere bevidste end de islandske om den investering der ligger i at kunne begå sig på dansk i fremtiden

(figur 4). De færøske elever er de mest positive når det gælder fremtidsudsigter for behov for danskundskaber, hvilket ikke falder i hak med deres holdninger til dansk som skolefag. De islandske elever er de mindst positive hvor kun lidt over halvdelen ser fremtidsmuligheder forbundne med det danske sprog.

Når det kommer til elevernes egen vurdering af deres færdigheder i dansk er de grønlandske elever mest selvsikre, de færøske følger tæt på, men vurderer de forskellige kompetencer forskelligt. Det er bemærkelsesværdig at de islandske informanter vurderer deres evne til at tale dansk på højde med de færøske informanter (jf. figur 5). Ved vurdering af færdigheder i engelsk udviser de islandske informanter størst selvsikkerhed på alle områder, mens de grønlandske informanter er mindst selvsikre (jf. figur 6). Delsing og Åkesson (2005:45) forelagde en test i engelsk for deres informanter. Brinks (2016) informanter kunne vælge det sprog de blev interviewet på. I denne undersøgelse blev informanterne selv bedt om at vurdere deres kompetencer i pågældende skandinaviske sprog og engelsk.

6. Diskussion

De islandske informanter, der lærer norsk eller svensk, har som gruppe en større motivation til at lære deres skandinaviske sprog end andre islandske informanter. Muligvis er det fordi gruppen er mere ensartet end de andre, muligvis får de en mere motiverende undervisning, og muligvis er de mere sprogligt bevidste end de andre, jf. hvordan de vurderer deres engelskundskaber.

Informanternes motivation for at lære et sprog er i stærk relation til deres erfaring af sproget i deres omgivelser, lærerens motivation og kompetence til at undervise i sproget og relevante opgaver der udvikler informanternes autonomi.

Informanternes mening om sprogets nytteværdi kommer an på deres relation til sprog og kultur og hvorvidt de formår at danne sig et realistisk fremtidsbillede forankret i deres kognitive udvikling og identitet.

Især i de islandske og færøske læreplaner bruges adgangen til det nordiske sprogfællesskab som et argument for danskundervisningen. Dog kommer nabosprogsforståelse ikke af sig selv og beror i høj grad på lærernes faglige fundament i mindst ét af de nordiske sprog, lærerens tro på at dansk/ norsk/ svensk til en vis grad er transparente sprog for islandske og færøske informanter i de sammenhænge, der har deres interesse, og er relevante for dem. Derfor er det af stor betydning at informanterne har adgang til undervisningsmaterialer, der åbner op for de grundlæggende forskelle og ligheder mellem disse sprog.

Det er en paradoks gemt i de vestnordiske informanters ønske om mere mundtlighed i danskundervisningen og lærernes ønske om at informanterne kan og vil gøre brug af det talte dansk. Lærerne alle tre steder mener at den største udfordring er at få informanterne til at udtrykke sig mundtligt og kommunikere på dansk. Hverken informanter eller lærere ser ud til at have de redskaber der kan føre dem frem til det ønskede mål.

Lærernes motivation hænger sammen med hvorvidt de mestrer målsproget, og hvor godt de er hjemme i sprogpædagogik og fremmedsprogdidaktik – og hvor godt de kender til og identificerer sig med i målsprogsamfundet. Lærernes tro på målsprogets nytteværdi er kohærent med deres motivation til at undervise i sproget og tro på det nordiske samfund har at give informanterne.

I virkelighedens klasseværelse skal alle lærere leve op til de samme offentlige målsætninger og skolemiljøets forventninger, uanset deres faglige fundament. Den kompetenceudvikling de får tilbudt er den samme for alle og tager sjældent højde for deres faglige status eller den lokale situation. De har behov for tilbud om kompetenceudvikling der forøger deres selvtillid og sprogfærdigheder, og giver dem redskaber til formidling af målsproget, bl.a. aktiviteter der handler om at

anvende modersmålets beslægtethed med dansk, og dermed åbne informanternes øjne for hvor meget de kan forstå ud fra deres modersmål – og at de andre skandinaviske sprog bliver en levende og formålsrettet del af undervisningen. Det er vel på tide at byde på fælles kompetenceudvikling for sproglærere i Vestnorden.

LITTERATUR

- Aðalnámskrá grunnskóla*. 2013. Mennta- og menningarmálaráðuneytið, Reykjavík.
- Brink, Eva Theilgaard. 2016. *Man skal bare kaste sig ud i det ...* En interviewundersøgelse af unge i Nordens nabosprogsforståelse i praksis. København. Tilgængelig på <http://sprog.dynamikfabrikken.com/media/1337/man-skal-bare-kaste-sig-ud-i-det.pdf> [28. juni 2017]
- Brynhildur Anna Ragnarsdóttir. 2002. *Netnám og nemendasjálfstæði*. MA-speciale, Islands Universitet, Reykjavík. Upubliceret.
- Brynhildur Anna Ragnarsdóttir og Hafdís Ingvarsdóttir. 2007. Vel forstår man dansk. *Málfríður* 2007(2):18–23.
- Brynhildur Anna Ragnarsdóttir og Þórhildur Oddsdóttir. 2016. Dansk som 1., 2. eller 3. sprog i Vestnordens grundskoler: Et studie af elevernes holdning til dansk/nordiske sprog som obligatoriske skolefag og deres brugsværdi, samt lærernes vurdering af egne oplevelser og udfordringer i undervisningen. Rapport om en undersøgelse. Tilgængelig på <http://dansk-1-2-3.hi.is/wp-content/uploads/2014/12/Rapport-Dansk-1-2-3-NPLA-2013-10040-copy-1-1.pdf>
- Debess, Solveig. 2014. Forelæsning på Nám, Thorshavn. [Seminar: Dansk som 1., 2. eller 3. sprog. August 2014.]
- Deci, Edward, og Richard M. Ryan. 1985. What is the Self in Self-Directed Learning? Findings from Recent Motivational Research. Geral A. Straka (red.): *Conceptions of Self-directed Learning*, 75–92. Waxmann Verlag GmbH, Münster.
- Delsing, Lars-Olof, og Katarina Lundin Åkesson. 2005. *Håller språket ihop i Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. Tilgængelig på www.norden.org/publikationer [28. juni 2017]
- Guðrún Tinna Ólafsdóttir. 2010. *Kan du lide dansk? En undersøgelse af unge islændinges holdning til danskfaget i folkeskolen*. BA-opgave. Islands Universitet, Reykjavík. Tilgængelig på <http://hdl.handle.net/1946/5059>
- Guilloteaux, Marie J., og Zoltán Dörnyei. 2008. Motivating Language Learners: A Classroom-Oriented Investigation of the Effects of Motivational Strategies on Student Motivation. *Tesol Quarterly* 42(1):55–77.
- Inatsisartutlov nr. 15 af 3. december 2012 om folkeskolen*. Kapitel 4, §9. Grønlands Selvstyre, 3. december 2012. Kuupik Kleist. file:///C:/Users/thorhild/Downloads/Inatsisartutlov%20nr%2015%20af%203%20december%202012%20om%20folkeskolen.pdf
- Námsætlan fyri danskt 3–10*. 2017. Tilgængelig på <http://www.namsaetlanir.net/danskt> [28. juni 2017]
- Norton, Bonny. 2000. *Identity and Language Learning: Gender, Ethnicity and Educational Change*. Longman/Pearson Education, Harlow.
- Poulsen, Olly Óladóttir. 2015. *Dansk som fremmedsprog i Færøerne*. MA-speciale, Aarhus Universitet. Upubliceret.
- Tuomi-Gröhn, Terttu, og Yrjö Engeström. 2003. Conceptualizing Transfer: From Standard Notions to Developmental Perspectives. Terttu Tuomi-Gröhn og Yrjö

Engeström (red.): *Between School and Work: New Perspectives on Transfer and Boundary-crossing*, 19–38. Pergamon, Amsterdam.

SUMMARY

Keywords: Danish, motivation, self-assessment, attitude, transfer, language awareness, challenge, foreign/secondary language acquisition, linguistic competence

The main purpose of this article is to report on research of Danish teaching in the West Nordic area, the Faroe Islands, Greenland and Iceland. The emphasis is on the students and teachers and their language environment during the last year of compulsory education. There is a considerable difference in the amount of weekly hours and years which students spend learning Danish; Greenland has the most weekly hours and years and Iceland has the fewest. There is a substantial amount of Danish present in the everyday surroundings of Greenlandic and Faroese students and therefore the use for the language in the future is more obvious to them than to the Icelandic students. The greatest challenge the teachers in all the countries face is to get the students to express themselves orally in Danish. The attitude towards Danish is the most positive in Greenland and the most negative in Iceland. Faroese students have the most optimistic view of the future possibilities of Danish, but Icelandic students have the most pessimistic view. Self-assessments of competency in Danish produce the highest score amongst Greenlandic students, then Faroese students and finally Icelandic students. It is worthy of note that Faroese students assess their oral abilities on par with Icelandic students. Self-assessments of competency in English produce the highest score amongst Icelandic students and the lowest amongst Greenlandic students.

Brynhildur Anna Ragnarsdóttir
Reykjavíkurborg
brynhildurannar@gmail.com

Pórhildur Oddsdóttir
Háskóla Íslands
thorhild@hi.is